

לישועתך קויתי

על שולחנו של הגאון המקובל
איש האלקים הרב שמשון חיים בן הרב נחמן מיכאל נחמני ז"ע
מחבר הספרים הקדושים זרע שמשון ותולדות שמשון

פרשת וישלח תשפ"ד | גליון מס' 422

שהמלאכים אינם יכולים לקיים התורה אלא בלימודה. אבל אין להם שייכות למצוות מעשיות. מה שאין כן הצדיקים, שיכולים לקיים גם את המצוות המעשיות. וכבר למדנו (בבא קמא יז.) שהמעשה גדול מן התלמוד.

ב. מצינו במאבקו של יעקב עם המלאך, שבמשך כל הלילה, לא היה יכול המלאך לפגוע ביעקב. ורק בעלות השחר כשהגיע היום, זמנו של המלאך לומר שירה, הצליח ליגע ולפגוע בכף ירכו. והנה מצד הסברא, היה צריך להיות להיפך. כי לכאורה, הלילה בו יש שליטה למזיקים, הוא הזמן המתאים יותר, להיות המלאך מצליח להרע ליעקב.

אלא יש לפרש, על פי מה שהביאו התוספות (סנהדרין יז:), בשם תשובות הגאונים, 'שאינ בני ארץ ישראל אומרים קדושה, אלא בשבת. דכתיב גבי חיות שש כנפים לאחד, וכל כנף הוא אומר שירה אחת ביום, בששת ימי החול. וכשיגיע שבת, אומרות החיות לפני המקום, ריבונו של עולם, אין לנו עוד כנף. והקדוש ברוך הוא משיב להם, יש לי עוד כנף אחד שאומר לפני שירה, שנאמר מכנף הארץ זמירות שמענו', עכ"ל.

ופירש בעיון יעקב, כי כל ימות השבוע, שהם ימים שיש בהם יצר הרע, אין בני ישראל יכולים לומר שירה. לא כן ביום השבת, שהוא יום קדוש, מעין עולם הבא, גם ישראל יכולים לומר שירה. נמצא לפי זה, שהאבות שלא שמרו את השבת, אלא עשו בה מלאכה כבחול, לא היו יכולים לומר שירה אף בשבתות.

לכן, במשך כל הלילה, לא היה המלאך יכול לפגוע ביעקב, כיון שהיה יעקב יותר גדול ממנו, בשל המצוות המעשיות שקיים תמיד. אך כשהגיע הבוקר, זמנו של המלאך לומר שירה, גבר על יעקב

ויחן את פני העיר. (בראשית לג, יח)

רבי יוחנן בשם רבי יוסי בר חלפתא אמר, אברהם שאין כתוב בו שמירת שבת, ירש את העולם במידה... אבל יעקב שכתוב בו שמירת שבת, שנאמר ויחן את פני העיר, שנכנס עם דמדומי חמה וקבע תחומין מבעוד יום, ירש את העולם שלא במידה. שנאמר (לעיל כח, יד), והיה זרעך כעפר הארץ ופרצת ימה וקדמה צפונה ונגבה. (בראשית רבה יא, ז)

יש לנו לדעת, מדוע אכן לא שמרו אבותינו, אברהם ויצחק, את השבת. וביארו המפרשים, כי הלא בן נח ששבת חייב מיתה (סנהדרין נט.). לכן האבות שהיו מסופקים, האם יצאו מכלל בני נח אם לאו, לא החמירו לקבל על עצמם מצות שמירת שבת, כדי שלא להיכנס בספק חיוב מיתה.

אלא שאם כן, יוקשה להיפך. למה יעקב אבינו, כן שמר את השבת. מדוע לא חשש, למה שחששו אבותיו. עוד יש לדקדק, מדוע דווקא עתה, כאשר חנה את פני העיר, התחיל יעקב לשמור את השבת. ונראה לתרץ, בהקדם שני ביאורים נפלאים.

א. מה שאמר רבי שמעון (בראשית רבה עח, ז), להוכיח ממעשה יעקב והמלאך, שהצדיקים גדולים יותר מן המלאכים. וז"ל: 'מי גדול השולח או המשתלח, מן מה דכתיב ויאמר (- המלאך ליעקב) שלחני, הוי אומר המשלח גדול'. וכן אמרו בגמרא (סנהדרין צג.), 'גדולים צדיקים יותר ממלאכי השרת'.

וטעם הדבר שהצדיקים גדולים יותר, משום

ונקע את כף ירכו. כי באשר למצות שירה, היה המלאך גדול יותר. שכן, כל זמן שלא שמר יעקב את השבת, לא אמר שירה.

מעתה, יתורצו היטב, שתי קושיותינו הראשונות. כי כשראה יעקב, שלא היה המלאך יכול לו, הבין למפרע כי אין דינו כבן נח. כי לולי היה דינו כדני בן נח, לא היו נחשבים מעשיו כל כך, עד שינצח בזכותם את המלאך. כי כל עוד אינו מצווה ועושה, אין מצוותיו שלימות. כמו שאמרו (קידושין לא.), 'גדול המצווה ועושה, יותר ממי שאינו מצווה ועושה'.

ואם אכן אינו נחשב כבן נח, נמצא שהוא יכול לשמור את השבת בשלימות. אשר על כן, מיד אחרי מאבקו עם המלאך, החל יעקב אבינו לנהוג כדני ישראל גמור, לשמור את השבת כהלכתה. ובשל כך, 'ויחן את פני העיר - שקבע להם עירובי תחומין'.

ואף גם זאת, כאשר התרפא יעקב מצליעתו, היה לו סימן שנמחלו עונותיו ויכול לומר שירה. ואכן, מכאן ואילך החל לומר שירה בשבתות ובכך, השלים את החיסרון שהיה לו במצות השירה, מול המלאך שרו של עשוי.

(זרע שמשון פרשת וישלח, מאמר יא)

ויצב שם מזבח ויקרא לו אל אלקי ישראל. (בראשית לג, כ)

רבי הונא בשם ריש לקיש אמר, אפילו חזן הכנסת אינו נוטל שררה לעצמו, ואת היית נוטל שררה לעצמך. מחר יוצאה בתך ומתענה. הדא הוא דכתיב, ותצא דינה בת לאה. (בראשית רבה עט, ח)

ב'יפה תאר' תמה, מהו הקשר, בין מעשהו של יעקב, לבין מה שיצאה דינה בתו והתענתה. מדוע נענש דווקא בעונש זה, תמורת מה שנטל שררה לעצמו. עוד יש להבין, מה מבקש רב הונא ללמדנו, עם המשל שהביא מחזן הכנסת.

והנה, כאשר מחפשים למנות אדם, שישמש כחזן הכנסת (- שליח ציבור), צריך להשתדל שיהא

כשר וצדיק. זאת, כדי שתסייע זכותו ותתקבל תפילתו, עבור ציבור שולחיו, (ראה תענית טו.). ברם, אף אדם שכזה, לכשיענוהו מן השמים ותתקבל תפילתו, לא יתלה את הזכות בעצמו. רק יאמר, כי זכותו של הציבור היא שגרמה, שתתקבל התפילה. עניין זה אף הוא, בכלל במה שאומר המדרש, שהחזן אינו נוטל שררה לעצמו.

והנה אצל יעקב אבינו, אם לא נעמיק היטב, נוכל לחשוב כי לא נהג כן. שכן בתחילה, כאשר נגלה אליו השם יתברך בחלום הסולם, הזכיר לו את זכות אבותיו באומרו (לעיל כה, יג), 'אני ה' אלקי אברהם אביך ואלקי יצחק'. אך כאשר חזר יעקב שלם, מידי לבן ועשיו, קרא את המזבח, על שם הנס שעשה לו אלוקי ישראל. כאילו ותלה את כל השמירה והניסים, בזכות עצמו ולא בזכות אבותיו.

אולם אליבא דאמת, לא היה כאן שום חטא ונטילת שררה. כי גם האבות הקדושים, אברהם ויצחק, נקראו בשם ישראל, (עיי' בראשית רבה לעיל סג, כ). וממילא, כאשר הזכיר יעקב את אלוקי ישראל, כלל בכך גם את אבותיו.

אלא שאם כנים הדברים, יוקשה כעת להיפך. מה פגם נמצא ביעקב, אשר נענש בגינו במעשה דינה. ועל כורחנו לומר, כי אין זאת אלא מחמת השומעים, שכאשר ישמעו כיצד הוא קורא למזבח, 'אל אלקי ישראל', יכולים המה לטעות ולחשוב, כאילו והוא נוטל שררה לעצמו, בלא להזכיר את זכות אבותיו.

לכן, הגיע לידו מעשה דינה, אשר כלפי חוץ, היה נראה אומנם כאילו ונגרם איזה פגם וטומאה בדינה. אך האמת היא, כי אדרבה. לא זו בלבד שלא נטמאה, אלא אף נטהרה על ידי כך. שכן, כבר כתב בספר 'עמודיה שבעה' בשם האריז"ל, כי שכם בן חמור, הוציא מדינה את כל הזוהמה, אשר היתה דבוקה בה מגלגול קודם. (עיי' 'ליקוטי תורה' להאריז"ל, פרשת וישלח ד"ה ותצא).

והרי זה ממש, מידה כנגד מידה. כי כשם שיעקב גרם, שייראה בעיני אחרים, כאילו ונטל השררה לעצמו, כך אירע גם לדינה, שנשבתה והתענתה, באופן שרק לעיני האחרים היה נדמה, כאילו נפגמה ונטמאה.

(זרע שמשון פרשת וישלח, מאמר יב)

